Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Holme bymidte.

Beretning ved Ejner Jensen.

Den tidligere købmandsforretning, som nu måske står til nedrivning sammen med ejendommene Holme Byvej nr. 13-17 og 19, omtales for tiden i aviserne som den gamle købmandsgård, hvad den absolut ikke er. Den blev i 1926 opført som almindelig købmandsforretning af købmand Nørregård, og den havde jo en central placering overfor forsamlingshuset og kirken. Forsamlingshuset var bygget 1876 som skole til afløsning af den tidligere skole, der havde til huse i et hus, der lå lige syd for kirken. Forsamlingshuset fik i begyndelsen af 1930erne spiritusbevilling og blev nu til Holme Kro.

Købmand Nørregård havde kun forretningen i nogle få år, hvorefter den blev overtaget af købmændene Nielsen og Bundgård. De boede begge i bygningen, der rummede to lejligheder, en på første sal og en i stueetagen i forbindelse med butikken. Butikken var kun på ca. 40 m^2. Købmand Bundgård var vel kun i Holme i 2-3 år, hvorefter han byggede hus og forretning i Skåde ud mod Oddervej mellem Skåde Skole og teglværket. Købmand Nielsen rejste fra Holme i 1932 og lod opføre en forretning på Monradsvej i Viby.

Ny ejer blev Jens Balle Jensen, en ganske ung mand (ungkarl), som ret hurtigt udvidede butikken ved at inddrage en stue fra den nederste lejlighed og derved forøgede butikslokalet til omkring 80 m^2. Endvidere anskaffede han en automat til tobaksvarer og chokolade, den første automat i Holme. Jens Balle var en rar og

festlig mand, som omgav sig med mange venner, men han havde ikke, selv om han var udlært kommis, rigtig forståelse for, at de penge, der kom i kasseapparatet, skulle være med til at betale grossisterne for leverede varer foruden de øvrige omkostninger, der fulgte med at drive butik. Man kunne selvfølgelig optage lån og bruge kassekredit i et vist omfang, men det skulle jo også betales tilbage, så festen fik en ende efter halvandet år.

Blandt långiverne var Jens Balles søster, Anna Balle Jensen, der var forlovet med kommis Svend Christian Christensen i Brønderslev. Da Jens Balle nu kom i vanskeligheder med forretningen i Holme, viste det sig, at hendes lån til Jens Balle kunne reddes ved, at Svend Christensen købte den konkursramte forretning og dermed, 22 år gammel, blev købmand i Holme. Anna og Svend blev gift 14. oktober 1934.

Købmandsforretningen i Holme blev nu en fin og driftig forretning. Anna og Svend flyttede ind i lejligheden på første sal. Heroppe var der også varelager. Så vidt jeg husker, købte Svend ejendommen for 26.000 kr. og varelageret for ca. 7.000 kr. Den nederste lejlighed blev lejet ud. Der var ikke indrettet badeværelse i ejendommen, WC. var anbragt i det bagved liggende udhus, som også rummede lager til kul og koks til salg samt brænde til eget forbrug. Under krigen blev det udvidet med plads til tørv og brunkul. Der var kun kælder under den halvdel af ejendommen, der vendte ud mod gården, den anden halvdel, der vendte ud mod vejen, blev først udgravet omkring 1950, da der skulle skaffes plads til kølemaskiner og frysemotorer. Nedgangen til kælderen var i gavlen over mod kirken. Det var en utrolig farlig kælderhals,

som ragede ca. 1,5 meter ud på fortovet, og der var ikke gelænder ved siderne. Mange er faldet ned der og har slået sig. Trappen blev fjernet omkring 1940, og en ny nedgang til kælderen blev lavet under trappen til privatbeboelsen.

I butikken var ansat en bydreng og en lærling. Den første lærling, jeg husker, var Børge Ringtved. Han blev senere salgschauffør ved et frugtfirma i Aarhus. Bydrengen var Johannes Kristensen, som jeg afløste, inden jeg kom i lære. Jeg begyndte som bud den 1. september 1939, samme dag som anden verdenskrig brød ud. Jeg skulle i lære hos Svend Christensen, når den daværende lærling, Hakon Jensen, var udlært den første juni 1942.

Det var jo i krigsårene med alt, hvad det førte med sig af vanskeligheder, rationering, erstatningsvarer, strejker og varemangel i det hele taget. Jeg skulle gå i handelsskole i Aarhus fire aftener om ugen - det blev mange trælse aftener med mørklægning, luftalarmer, spærretid, udgangsforbud og ikke mindst manglen på cykeldæk. Det var en regel på handelsskolen, at hvis man opnåede et vist gennemsnit i karakter til prøven efter anden klasse, kunne man springe tredje klasse over og gå direkte til fjerde og sidste klasse. Købmanden lovede mig, at hvis jeg kunne klare det, måtte jeg det sidste år gå på dagskole - dvs. kun én dag og én aften om ugen. Det lykkedes for mig og lettede skolegangen væsentligt.

Krigsudbruddet - den første september 1939 - medførte genindkaldelse af 2. eller 3. årgange af "gamle" soldater, som skulle indkvarteres hos private. I Holme drejede det sig om 100-125. De havde appelplads på en mark langs Skådevej (i dag

Bushøjvej). Soldaterne havde god tid til at færdes for sig selv og foretog gode indkøb af øl, vand og chokolade og ikke mindst tobak og cigaretter. Dette kom sidenhen købmand Svend Christensen til gode, idet den senere rationering af disse varer blev tildelt efter salget i årene 1939-40. Vi mærkede ikke meget til krigen det første årstid, men besættelsen den 9. april 1940 medførte dog væsentlige ændringer i forretningens dagligdag. Mørklægning blev indført omgående d. 9. april, hvor vi fik etableret en lyssluse ved butiksdøren.

Til købmandsforretningen hørte også en håndbetjent benzinstander, der var placeret på fortovet ca. 2 m. fra huset ved gavlen over mod bager Frederiksen. Der var nu ikke noget stort salg fra den, og jeg mener, den blev nedlagt i 1939 eller 1940. Lejligheden i enden af bygningen blev beboet af smed Andreasen og hans kone. Hun bestyrede postindleveringsstedet, som havde åbent 3-4 timer hver eftermiddag. Til denne lejlighed hørte et køkken med brændekomfur. Et stykke af køkkenet blev omkring 1939-40 inddraget til indretning af et toilet med håndvask. Det var virkelig en bekvemmelighed for os i butikken, som tidligere skulle ned i kælderen for at vaske hænder.

Opvarmning af både butik og beboelse skete i kakkelovne. For butikkens vedkommende var det min opgave at fyre op om morgenen. Det var ikke nogen vanskelig sag de første par år, men efterhånden som krigen skred frem, og kul og koks forsvandt fra markedet, blev det temmelig svært at klare dette arbejde. Nu var der efterhånden kun tørv og dansk brunkul, som ikke havde stor varmeevne. Vi havde jo de utrolig strenge vintre 1941-42 og

1943-44. Jeg kan huske, vi hentede sodavand ind i butikken og anbragte dem under disken, kun 1-2 m fra kakkelovnen, og alligevel var de frosne, så flaskerne sprængtes, og indholdet begyndte at løbe ud på gulvet. Kulden var så streng, at vi brugte sivsko udenpå det almindelige fodtøj. Hænder og fingre blev angrebet af frost, selv om vi brugte fingervanter. Alle løsvægtsvarer som sukker, mel, gryn, ris, ærter, og meget mere skulle vi jo selv veje af i de mængder, vi mente at have mest brug for. Efterhånden som flere og flere ting blev rationeret, blev der mange rationeringsmærker at holde styr på. Vi havde bag disken stående en lang række syltetøjsglas, som vi lagde de forskellige mærker i. Mærkerne skulle stemples og lægges i poser, som så blev afleveret til grossisterne, når vi fik varer leveret. Når jeg som bydreng var sendt ud med varer, skulle jeg altid være opmærksom på at få rationeringsmærkerne med tilbage. Vi vidste, at nogle kunne finde på at snyde os for mærkerne.

Åbningstiden i forretningen var i 1939 fra kl. 7,30 til kl. 18 de første 4 dage i ugen, kl. 19 om fredagen og kl. 20 om lørdagen. Der kunne dog under besættelsen blive påbudt andre lukketider på grund af udgangsforbud eller undtagelsestilstand.

De første par år af min læretid hos Anna og Svend Christensen var lærerige, der var jo mange varer og ting, jeg ikke kendte eller vidste noget om. Tiden op mod jul var særdeles spændende. Købmanden var kendt for sin ualmindelig flotte juleudstilling den første søndag i december måned. Så blev bagklædningen ved vinduerne trukket tilbage til disken og hele gulvet over mod disken blev fyldt op med alle de forskellige varer, der nu engang

hørte julen til. Der var appelsiner, æbler, nødder, dadler, rosiner, abrikoser, tørrede frugter, dåser med blommer, abrikoser og pærer. Der var fiskekonserves, vin og spiritus, tobaksvarer og ikke mindst legetøj til børnene samt chokolade og konfekt. Alt dekorativt placeret og dekoreret med nisser og anden julepynt. Julevinduet blev påbegyndt, så snart vi havde lukket lørdag aften og var ikke færdig før hen ved to-tiden om natten. Det var en udstilling, der altid tiltrak rigtig mange, både børn og voksne. Når klokken blev henad 23-24 søndag aften, begyndte vi at fjerne dele af det udstillede, og så mødte vi ellers tidligt mandag morgen og fik butikken klar til åbningstiden.

Vi havde hos købmanden nogle kunder, som altid havde god tid og gerne ville have en snak om de sidste begivenheder. Bl.a. kom sognefoged Jens Jensen og Søren Præstegårdsforpagter tit om formiddagen, og var der ikke særlig travlt i butikken, blev der gerne klunset om en cigar (Lille Monopol eller Esperanto). Der kom også tre ældre mænd, som havde deres sikre procedure. Det var ringer og graver Martin Rasmussen, den gamle post, Chr. Iversen, og altmuligmand ved skole og kommunale anlæg, Rasmus Laursen (far til de i Holme kendte tvillinger Hans og Henry). De tre mødtes ca. hver anden dag og satte sig ind på købmandens kontor. Her stod tre vinglas i vinduet bag gardinet. Så delte de en flaske kirsebærvin og tre Carlsberg øl og sad stille og roligt og talte hyggeligt om vejr og vind, de var aldrig højrøstede og forlod ganske stille og roligt kontoret, når dagens begivenheder var bragt på plads. Dog skete det, at Anna kom ned og havde en eller anden opgave, hun skulle have ordnet, og det

klarede så Martin eller Rasmus. Iversen var ikke så godt ved magten mere, han havde været gående landpost, og nu havde han været pensioneret i over 25 år. Jeg husker, at de to gamle mænd f.eks. hjalp hinanden med at bære brændetræ eller tørv op på loftet og stable det inde i skunken. Når så husets brændekasser skulle fyldes op, måtte enten Martin eller Rasmus igen træde til. Anna var god til at få andre til at hjælpe, hvor det var nødvendigt, men hun var sandelig også flink til selv at hjælpe, hvor der var brug for det. Mange enlige, gamle eller syge har spist hos købmanden eller har fået mad derfra.

Jeg tror, der gik 9 år, før Anna og Svend fik det første barn, det skete den 11. december 1943, hvor Knud blev født. Der var stor glæde i hjemmet, og jeg fik hurtigt lov at passe den lille og kan prale af, at det var mig, der lærte ham at gå. Den 11. april 1945 blev Bente født. Vi var alle klar over, at krigen og dermed besættelsen snart måtte være forbi, så glæden havde allerede indfundet sig ved Bentes fødsel. Hende fik jeg også lov at lære at gå.

De sidste 2-3 år af krigen var besværlige at komme igennem, varemanglen var stor, og der kom mange erstatningsvarer i handlen - sjældent af særlig god kvalitet En kort tid var der 20-25 tyske soldater indkvarteret på Holme skole. De spiste hver dag middag på Holme Kro. Det var ikke meget, vi så og hørte til dem. Dog husker jeg den 29. august 1943. Da var der jo indført undtagelsestilstand med udgangsforbud fra kl. 20. Vi var nogle stykker, der som sædvanlig var samlet ved præstens store bøgetræ på hjørnet af Byvej og Hjulbjergvej. Vi havde nok troet, at her

kunne vi sagtens få lov at stå, også efter kl. 20. Men pludselig dukkede en gruppe på 4-5 tyske soldater af dem, der boede på skolen, op med en maskinpistol og affyrede nogle få skud. Så kunne det nok være, vi kunne finde hjem. Jeg husker, at Svend Jørgensen, kaldet Bøffen, spænede hjemad. Han var i et par lillafarvede tøfler, som han tabte, inden han nåede hjem. Købmanden havde siddet ved et gavlvindue ud mod Byvej og havde både set og hørt, at tyskerne på deres tur gennem byen havde moret sig.

Jeg husker en søndag under en af de strenge vintre, hvor jeg var gået hjemmefra for at se på de store snemængder, der var faldet i nattens løb. Jeg mødte vejformand Fritz Skov. Han spurgte, om jeg kunne tænke mig at komme med på snekastning. Jeg fik så besked på at klæde mig godt på og møde med en skovl ved kommunekontoret. Jeg deltog hele dagen, og da vi holdt fyraften, sagde Fritz Skov, at han godt kunne bruge mig de næste dage, hvis købmanden ville give mig fri. Det blev til 1 uges snekastning, og det gav gode penge.

Omkring 19. september 1944, da tyskerne havde taget det danske politi, udbrød der strejke. Vi stod nogle unge lærlinge oppe hos købmanden, og så kom gårdejer Aksel Nielsen og spurgte, om sådan nogle raske fyre ikke kunne tænke sig at komme ud og ruske hør. Mange landmænd havde et stykke mark med hør, der skulle høstes med håndkraft (ruskes). Det kunne vi selvfølgelig godt, og jeg fik lov af købmanden til at deltage. Der gik en uge, og det gav rigtig mange penge.

Fra omkring 1942-43 kom en strøm af bekendtgørelser og forordninger. Vinduesbelysning blev forbudt, så butiksvinduerne blev matteret, og der måtte kun være en åbning på 50 x 15 cm, hvori der kun måtte udstilles 10 vareenheder.

Dagens begivenheder, der blev hørt i den danske presse fra England, var jo altid til debat i butikken, når det var folk, vi kunne stole på, og mange gange var der også mere eller mindre rigtige rygter i omløb. Illegale blade fordelte vi også, jeg fik nogle med til Holme fra Handelsskolen i Aarhus, så det var altid spændende, om jeg nåede hjem i god behold.

Da freden kom den 5. maj 1945, var glæden selvfølgelig stor. Jeg tror, vi lukkede butikken kl. 12 eller 13 de næste par dage for at deltage i, hvad der skete i og omkring Aarhus, bl.a. for at se de første engelske tropper ankomme til byen.

Nu kom der ganske langsomt flere og flere varer igen, og mange af de ting, vi havde savnet under krigen, begyndte at vende tilbage til hylder og disk. Anna og Svend havde jo to børn og mente, at de nu selv havde brug for hele huset, så lejligheden i stuetagen blev ikke længere lejet ud. Den 1. juni 1946 var min læretid forbi og dermed mit daglige samvær med to dejlige mennesker, som jeg efter syv år næsten følte mig i familie med. Det havde været som et hjem for mig, og selvom jeg rejste derfra, havde jeg de næste fire år stadig min gang i deres dejlige hjem. Der gik nu fire år, hvor jeg ikke havde så megen kontakt med købmanden og forretningen, dels var jeg indkaldt for at aftjene min værnepligt, og dels var jeg på Andelsskolen i Middelfart. Men fra 1951, hvor jeg begyndte at arbejde i Brugsen i Holme var kontakten i god orden

igen. Nu var Tove kommet ind i min verden og Anna og Svend tog også hjerteligt imod hende.

Privatboligen blev renoveret omkring 1950, hvor der blev lavet badeværelse i den øverste lejlighed og indlagt centralvarme. Købmandsforretningen blev moderniseret omkring 1958-60. Der kom nye fryse- og kølemøbler og nyt inventar. Der blev dog aldrig indført fuldstændig selvbetjening. Købmanden stod stadig selv bag disken. Til hjælp i butikken havde købmanden en lærling, jeg husker Per Svendsen og senere Niels Brink, som vist var den sidste lærling, han havde. Endvidere havde han en deltidsansat, nemlig tidligere købmand Jens Balles enke, Karna.

I 1982 lukkede købmand Christensen forretningen og solgte ejendommen. Anna og Svend købte hus i Stjær. Her fik parret nogle rolige år, men efter deres guldbryllup i 1984 blev Svend ramt af sygdom. Han døde í 1988 og Anna fik ophold på plejehjemmet i Galten, hun døde i 1990.

Det var minder fra Byvej nr. 15, men der tales jo også om nedbrydning af huset på Byvej nr. 13, som jeg også har haft tilknytning til. Bygningen blev opført omkring 1931-32. Det var bager Nielsen, der startede bageriet, men han var der kun et par år. Derefter overtog Oda og Christian Baastrup Frederiksen bageriet og drev det, til det lukkede omkring 1975. Det var et par utrolig dejlige og dygtige mennesker, som jeg var hos i 3 år. Jeg begyndte som bud i 1938. Det var morgenarbejde. Til hverdag mødte jeg kl. 6 for at cykle ud med morgenbrød til brødudsalget, der havde butik i ejendommen ude ved Mogens Lykke, hvor også købmand Holk Laursen havde butik. Jeg kunne sagtens nå at komme i skole

til kl. 8. Om søndagen startede jeg også med turen til Mogens Lykke - men bagefter kørte jeg en tur med bestilt morgenbrød i Holme. Når jeg var færdig med denne tur, skulle jeg til Rosenvang, Kongsvang, Viby og Lundshøj. Oda Frederiksen var datter af N. K. Nielsen i Kongsvang, som ejede Kongsvang Cementstøberi, så det var især hendes familie, der fik brød på denne tur. Jeg var gerne tilbage i Holme ved godt ottetiden. Så fik vi morgenkaffe. Derefter skulle der bæres kul ind til bageriets ovne, og bageplader skulle gøres rene. Så var der gerne nogle bestillinger på bagværk (kringler eller lagkager), som skulle bringes ud, og der skulle fejes og rives omkring ejendommen. Arbejdsdagen sluttede omkring kl.13. Det var rare mennesker at arbejde for, og pinlig orden og renlighed var der både i bageri og butik og også i privaten, men stuerne her var sjældent i brug. Et stort og lyst køkken dannede rammen om bagerens hverdag sammen med sin kone og datteren Inga. Jeg arbejdede hos bageren til 1941. Bager Frederiksen solgte bygningen omkring 1975. Forskellige andre forretninger er siden blevet forsøgt drevet i bygningen - vistnok ikke alle med lige stort held.